

Україні є виявлення та нейтралізація чинників, що перешкоджають стабільному функціонуванню й гармонійному розвитку сфери науки. Мета вказаної діяльності обумовлює її завдання, основним з яких є визначення фактів дотримання (або недотримання) відповідними суб'єктами встановлених приписів у межах компетенції.

Список використаної літератури

1. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 2. Д–Копці / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1985. – 572 с.
2. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 2. К–П / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001. – 926 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 1. А–Л / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001. – 886 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1987. – 797 с.
5. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : закон України від 1 груд. 1994 р. № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.
6. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : закон України від 5 квіт. 2007 р. № 377-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
7. Панов Н. И. Юридическая терминология и ее значение для разработки нового уголовного законодательства / Н. И. Панов // Актуальные проблемы формирования правового государства : крат. тезисы докладов и науч. сообщений республ. науч. конф. (г. Харьков, 24–26 окт. 1990 г.). – Харьков : ХЮИ, 1990. – С. 210–212.
8. Криминология : учебник / Беляев Н. А., Волгарева И. В., Кропачев Н. М. и др. ; под ред. Орехова В. В. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1992. – 216 с.
9. Стукаленко О. В. Співвідношення термінів «нагляд» та «контроль» та їх значення у практичній діяльності прокуратури / О. В. Стукаленко // Митна справа. – 2011. – № 5 (77). – Ч. 2. – С. 183–189.
10. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2007. – 216 с.
11. Лютіков П. С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: деякі проблемні аспекти доктринального дослідження та нормативного регулювання / П. С. Лютіков // Митна справа. – 2008. – № 2. – С. 110–114.

Надійшла до редколегії 12.05.2012

МОСЕНДЗ С. А. СУБ'ЄКТИ ПУБЛИЧНОГО КОНТРОЛЯ І НАДЗОРА В СФЕРІ НАУКИ В УКРАЇНІ

Вияснені місце і роль органів публічної адміністрації в механізмі здійснення контролю і надзора в сфері науки на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

MOSIONDZ S. THE SUBJECTS OF PUBLIC CONTROL AND SUPERVISION IN THE FIELD OF SCIENCE IN UKRAINE

The place and the role of public administration bodies in the mechanism of realization of control and supervision in the field of science on the modern stage of development of Ukrainian society are found out.

УДК 351.746 (477)

С. П. ПОНОМАРЬОВ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Досліджено сутність та структуру правового статусу органів Служби безпеки України. Визначено сучасний стан нормативно-правового забезпечення органів Служби безпеки України.

Відповідно до чинного національного законодавства [1] Служба безпеки України має статус державного правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну

безпеку України. З набуттям Україною незалежності та зміцненням її суверенітету проблема забезпечення державної безпеки набула особливого значення, оскільки прагнення нашої

держави приєднатися до європейської спільноти та досягти відповідних стандартів вимагають вирішення комплексу теоретичних і практичних проблем у сфері державної безпеки. За цей час змінилася роль держави у житті суспільства та особистості, з'явилися реальні правові умови для демократизації суспільного життя, що не могло не вплинути на державний сектор безпеки [2]. З метою створення належної системи забезпечення державної безпеки потрібні засновані на науковій концепції підходи до реформування сектору безпеки України в цілому. У зв'язку з цим набула актуальності необхідність дослідження адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України, їх функціонального призначення та повноважень.

З'ясування питання про сутність та структуру адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України (далі – СБ України) має принципове значення, оскільки дозволяє, з одного боку, на рівні науково-теоретичних узагальнень більш повно вивчити особливості її побудови та функціонування, а з іншого – запропонувати такий варіант закріплення правового статусу органів СБ України у нормативно-правових актах, який забезпечив би їх найбільш ефективну діяльність. Чітке визначення усіх елементів правового статусу сприяє також зміцненню законності і дисципліни у сфері функціонування державного механізму взагалі та органів Служби безпеки України, зокрема.

У юридичній літературі неоднозначно тлумачиться сам термін «правовий статус». Під правовим статусом державного органу частіше за все розуміють певну сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань. На нашу думку, таке визначення можна охарактеризувати як дуже вузьке, воно не охоплює значної частини питань організації і діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус (ці поняття досить часто ототожнюються, розглядаються як синоніми).

На нашу думку, більш обґрунтованою є позиція тих авторів, які розглядають правовий статус різних органів переважно через їх правосуб'єктність, тобто включають до нього призначення органів, їх завдання, компетенцію (функції), повноваження, форми та методи діяльності [3; 4]. Досить цікавою є думка О. Ю. Якімова, який пропонує виділяти у правовому статусі органу певні блоки: цільовий,

до якого він включає призначення та завдання органу (в тому числі і його функції); структурно-організаційний, до якого входять питання утворення органу, його структури та штатів; компетенцію та відповідальність [5, с. 34]. Ми не погоджуємося з виділенням такого блоку, як компетенція, адже під даним терміном розуміють покладене на даний орган коло питань, які він вирішує. Тому компетенція дуже тісно пов'язана із завданнями та функціями. Разом із тим, у перерахованих блоках не виділено обов'язки і права, які в літературі частіш за все розглядають нерозривно та об'єднують терміном «повноваження» [6, с. 319], а також форми та методи діяльності, які можна було б умовно назвати функціональним блоком. Крім того, доцільно, на нашу думку, в одному блоці об'єднати функції та повноваження.

В. Т. Комзюк для визначення статусу органу пропонує з'ясувати його місце в загальній системі виконавчої влади (галузеве чи міжгалузеве регулювання) та рівень (загальнодержавний, на рівні регіону тощо); визначити «межі відання» органу виконавчої влади, тобто окреслити сферу суспільних відносин, які регулюються даним органом, а також перелічити об'єкти, безпосередньо йому підлеглі; визначити коло завдань, покладених державою на даний орган виконавчої влади (загальний напрямок діяльності органу і його мету, для яких створюється даний орган); перелічити управлінські функції, покладені державою на даний орган виконавчої влади щодо предмету відання органу (визначити, що конкретно повинен робити орган на виконання поставлених перед ним завдань); визначити сукупність обов'язків і прав (правомочностей) органу та його посадових осіб при виконанні покладених на орган функцій, тобто визначити міру можливої поведінки органу і його посадових осіб при виконанні своїх функцій (права), а також міру їх належної поведінки (обов'язки) [7, с. 63].

Більш досконалим, на нашу думку, виглядає варіант визначення елементів правового статусу державного органу, запропонований Д. Д. Цабрією, який вважає, що характеристику зазначеної категорії необхідно розпочинати з того, що правовий статус визначає характер, призначення, вид та місце даного органу у системі органів держави, а звідси має складатися з таких елементів: 1) офіційної назви органу; 2) порядку та способу його утворення; 3) території діяльності; 4) мети діяльності, завдань і функцій; 5) обсягу та характеру владних повноважень; 6) форм і методів діяльності; 7) порядку вирішення в

органі підвідомчих питань; 8) відповідальності; 9) джерел фінансування органу; 10) наявності або відсутності прав юридичної особи; 11) права та обов'язку мати певну внутрішню структуру; 12) права та обов'язку користуватися державними символами [8, с. 126-131].

Д. М. Бахрах пропонує виділити в правовому статусі три головних блоки: а) цільовий; б) структурно-організаційний; в) компетенційний (компетенцію). Однак необхідно зауважити, що автором у даній структурі не враховано ні відповідальність, ні піднаглядність певного органу, які набувають особливого значення в умовах реалізації правоохоронним органом свого правового статусу. Крім того, не можна погодитись із назвою першого блоку – цільовий – оскільки, базуючись на наведених вище точках зору щодо сутності правового статусу, доходимо висновку, що значення мають не лише мета створення та діяльності правоохоронного органу. Аналіз концепцій правового статусу свідчить, що характеристика правового статусу буде неповною без означення завдань та функцій правоохоронного органу. З огляду на це більш прийнятним ми вважаємо назву блоку «функціонально-цільовий».

З огляду на вищеозначене пропонуємо структуру адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України, яка складається з наступних блоків: 1) функціонально-цільовий; 2) структурно-організаційний; 3) компетенційний (компетенція); 4) піднаглядність і відповідальність правоохоронного органу, а також гарантії його діяльності.

Діяльність Служби безпеки України побудована на нормативно-правових основах, до яких передусім належать Конституція України [9], закони України «Про Службу безпеки України» [1], «Про оперативно-розшукову діяльність» [10], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [11], інші акти законодавства України та визнані Україною відповідні міжнародні правові акти.

Закон України «Про Службу безпеки України» [1] закріплює, що основним завданням СБ України є забезпечення державної безпеки України, її підконтрольність Президенту України та Верховній Раді України. На Службу безпеки України покладається в межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності інозем-

них спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Пріоритетними в діяльності СБ України є права та свободи людини і громадянина, а також повага до гідності та особистого життя і здійснення діяльності відповідно до принципів позапартійності, відкритості та підзвітності громадськості. Принципово новим є закріплення системи та організації СБ України, відображення кадрових питань. Важливим є закріплення можливості широкої взаємодії СБ України як з органами державної влади України та посадовими особами, так і з органами безпеки іноземних держав. Закон урегулює й такі питання, як контроль та нагляд за СБ України, відповідальність за правопорушення у сфері її діяльності, застосування зброї та спецзаходів працівниками.

Правовий статус органів СБ України уточнюється в таких законах України: «Про контррозвідувальну діяльність» [12], «Про державну таємницю» [13], «Про боротьбу з тероризмом» [14].

У сфері контролю над СБ України підкреслимо значення Закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією та правоохоронними органами держави» [15]. Законом визначено сутність, основні завдання демократичного цивільного контролю, його принципи, а також систему та основні види контролю за суб'єктами його здійснення, які мають широкі повноваження щодо контролю за СБ України.

Відзначимо Закон України «Про основи національної безпеки» [16], згідно з яким СБ України є одним із головних суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Важливу роль у конкретизації норм законів та забезпечення їх утілення в практику відіграють підзаконні акти. Провідне значення для СБ України мають укази Президента України як суб'єкта, що має широкі повноваження щодо контролю над СБ України та як глави держави, гаранта державного суверенітету України, прав та свобод людини і громадянина, додержання Конституції України. До них належать такі укази: «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів», «Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України», «Про Концепцію реформування Служби безпеки України» [17].

Беручи до уваги короткий огляд вітчизняного законодавства щодо особливостей правового статусу СБ України, здійснення контролю,

реформування СБ України, а також існуючий міжнародний досвід, спрямованість України до демократичних ідеалів та побудови спецслужб, які б працювали з підвищеною ефективністю тільки в ключових галузях національної безпеки, без порушень основоположних прав людей та громадян, не розпорошуючи ресурси на невластиві їм функції, а також враховуючи процеси реформування всіх державних структур і велику кількість різноманітних нормативно-правових актів, вважаємо за необхідне: вдосконалити та узагальнити систему правових актів, які регулюють діяльність СБ України, структуру, чисельність співробітників, особливості проходження ними державної служби, їх соціальний та правовий захист тощо, а також узгодити між собою всі закони та підзаконні акти. Враховуючи, що від прийняття Закону України «Про Службу безпеки України» пройшло вже два десятиліття, необхідно доопрацювати наявний проект закону (відзначимо як позитивний аспект винесення його на розгляд громадськості для внесення змін) та прийняти Верховною Радою України; вдосконалити контроль за використанням бюджетних коштів СБ України одночасно із покращенням

фінансування та забезпеченням іншими ресурсами; покращити систему контролю як за всіма правоохоронними органами, так і за СБ України. Насамперед це передбачає вдосконалення контролю з боку Верховної ради України. Міжнародний досвід свідчить про ефективність створення спеціальних комісій у структурі законодавчих органів зі специфічним порядком входження до них депутатів, чітко визначеною компетенцією та підзвітністю. Актуальним завданням є подальший розвиток як державного, так і недержавного видів контролю; покращити стан захисту прав людини і громадянина через розширення можливостей звернення осіб зі скаргами, пропозиціями як до посадових осіб СБ України, так і до суду з позовами про захист порушених прав; уточнити правовий статус інших органів, які співпрацюють та контролюють СБ України (Уповноважений Президента України з питань контролю за СБ України, Рада національної безпеки та оборони України тощо), а також, спираючись на кращий світовий досвід, розглянути можливість створення нових для нашої правової системи інститутів – таких, наприклад, як в омбудсмен з безпеки.

Список використаної літератури

1. Про Службу безпеки України : закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
2. Горбулін В. П. Україна НАТО: Поглиблення реформування сектору безпеки / В. П. Горбулін // Реформування сектору безпеки України : матеріали міжнар. конф. (м. Київ, 27–28 верес. 2004 р.) / за заг. ред. С. Пирожкова, Ф. Флурі. – К. : НІМБ ; ЦСАР, 2004. – С. 15–26.
3. Авер'янов В. Б. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування / В. Б. Авер'янов, О. Д. Крупчан. – Х. : Право, 1998. – 37 с.
4. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : консп. лекцій / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Х. : НЮАУ ім. Я. Мудрого, 1996. – 160 с.
5. Якимов А. Ю. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация) : монография : в 2 ч. Ч. 1. Правовой статус субъекта административной юрисдикции / А. Ю. Якимов. – М. : ВНИИ МВД России, 1996. – 68 с.
6. Дьомін І. А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Дьомін Ігор Анатолійович. – К., 2010. – 198 с.
7. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Комзюк Володимир Трохимович. – Х., 2003. – 191 с.
8. Цабрия Д. Д. Статус органа управления / Д. Д. Цабрия // Советское государство и право. – 1978. – № 2. – С. 126–131.
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
11. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
12. Про контррозвідальну діяльність : закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.
13. Про державну таємницю : закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
14. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20 берез. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
15. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : закон України від 19 черв. 2003 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

16. Про основи національної безпеки України : закон України від 19 черв. 2003 р. № 364-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про Концепцію реформування Служби безпеки України» : указ Президента України від 20 берез. 2008 р. № 249/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 8. – Ст. 409.

Надійшла до редколегії 28.06.2012

ПОНОМАРЕВ С. П. АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ОРГАНОВ СЛУЖБЫ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Исследованы сущность и структура правового статуса органов Службы безопасности Украины. Определено современное состояние нормативно-правового обеспечения органов Службы безопасности Украины.

PONOMAREV S. ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF ORGANS OF SECURITY SERVICE OF UKRAINE

The essence and structure of legal status of the bodies of Security Service of Ukraine are researched. Modern state of normative and legal providing of the bodies of Security Service of Ukraine are determined.

УДК 347.73

Г. В. РОССІХІНА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри фінансового права

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ТА ЇЇ ОКРЕМИХ СТАДІЙ

Проаналізовано норми чинного фінансового і податкового законодавства, проблеми правозастосування норм фінансового права, виділено стадії застосування норм фінансового права.

Застосування норм права завжди було об'єктом уваги галузевих юридичних наук. Ця ситуація обумовлена в першу чергу тим, що в процесі застосування права досягається найбільш результативний вплив держави на суспільні відносини, які регулюються, з метою їх удосконалення та упорядкування. На думку відомого вченого М. М. Коркунова, вивчення і застосування норм позитивного права перш за все передбачає критику джерел, тобто визначення того положення, що саме є справжньою нормою позитивного права. Неможливо ні вивчити, ні зрозуміти норми, якщо не знаєш, що таке норма, а що – ні. Автор виділяє вищу критику як визначення справжності та аутентичності норми в цілому, її існування, що знаходить собі застосування до будь-яких джерел без відмінностей, а також нижчу критику (дипломатичну), яка має своєю метою встановлення правильного тексту в подробицях [1, с. 404–407].

У сучасній юридичній літературі сформувався думка щодо того, що правозастосовна діяльність є одним з видів юридичної діяльності.

Так, В. М. Карташов під юридичною діяльністю розуміє таку опосередковану правом трудову, управлінську, державну владну діяльність компетентних органів, яка спрямована на виконання суспільних завдань і функцій і задоволення тим самим як загальносоціальних, групових, так і індивідуальних потреб і інтересів [2, с. 31]. Саме тому, що правозастосовна діяльність є одним з видів юридичної діяльності, їй притаманні характерні ознаки. Наприклад, В. М. Карташов зауважує, що, по-перше, юридична діяльність являє собою різновид соціальної діяльності. Саме тому їй притаманні основні ознаки, характерні для будь-якої соціальної діяльності – предметність, доцільність, упорядкованість, вибірковість, системність, планомірність, самоорганізованість тощо. По-друге, її здійснення є прерогативою державних органів. Державно-владний момент становить її сутнісну властивість, що дозволяє їй бути могутнім фактором перетворення суспільних відносин. По-третє, юридична діяльність є нормативно схваленою, позитивною